

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОСИСТЕМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК СКЛАДОВОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

FORMATION OF THE DIGITAL ECOSYSTEM OF INCLUSIVE ENTREPRENEURSHIP AS A COMPONENT OF THE ECONOMIC SECURITY STRATEGY OF UKRAINE

Стаття обґрунтовує концепцію формування цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва як інструменту посилення економічної безпеки України. Мета – запропонувати цілісний підхід до поєднання нормативно правових, фінансових, освітніх, інфраструктурних та цифрових рішень, здатних зменшити бар'єри входу для жінок, молоді, ветеранів, ВПО та осіб з інвалідністю. Методологічний інструментарій дослідження охоплює системний та порівняльний аналіз, узагальнення кращих практик, а також елементи політико-конструкторського проектування. Результати: визначено критичні прогалини політики, сформовано модель з п'яти компонентів, підготовлено дорожню карту впровадження й набір індикаторів моніторингу інклюзивності. Практична цінність полягає в наданні уряду й громадам операційних рекомендацій щодо розширення доступу до фінансів і знань, цифровізації послуг, запуску інклюзивних бізнес хабів та стимулювання ринку через держзакупівлі й податкові стимули. **Ключові слова:** інклюзивне підприємництво, цифрова екосистема, економічна безпека, цифрова трансформація, соціальне підприємництво, фінансова інклюзія, ветеранський бізнес.

The paper substantiates the design of a nationwide digital ecosystem for inclusive entrepreneurship as a lever of Ukraine's economic security in the recovery phase. The purpose is to propose a coherent framework that systematically integrates regulatory, financial, educational, infrastructural and digital solutions so that women, youth, veterans, internally displaced persons and people with disabilities can start and grow businesses with lower transaction costs. Methodologically, the study applies a systems approach and policy analysis combined with comparative benchmarking, evidence informed synthesis, stakeholder mapping and scenario planning; the methods are used to structure problems, prioritize interventions and test implementation pathways under resource constraints. The results specify the binding constraints that currently suppress inclusive business formation (unclear legal status, limited finance, uneven digital skills and service accessibility), and offer an actionable architecture of the ecosystem built around five pillars: digital connectivity and platforms; inclusive e government services for firms; skills, mentoring and incubation; inclusive finance (grants, microcredit, guarantees, blended finance); and communities, markets and procurement access. The paper proposes a sequenced roadmap with short term quick wins (1–2 years), a scaling phase (3–5 years) and a maturity phase (5–10 years); defines measurable indicators for monitoring inclusiveness and service performance; and formulates design rules for digital by default service delivery, grant selection, credit risk sharing and tax stimuli. The practical value lies in a policy ready blueprint that public agencies and local communities can adopt without major redesign: a consolidated portal for inclusive entrepreneurs, standardized advisory and mentoring workflows, simplified access to grants and guarantees, and an explicit link to public procurement that creates predictable demand for inclusive firms. The framework is designed to produce measurable outcomes—more start ups created by vulnerable cohorts, higher survival rates of micro and small enterprises, increased employment and incomes in lagging regions—thus reducing inequality, strengthening social cohesion and enhancing the resilience dimension of economic security. **Key words:** inclusive entrepreneurship, digital ecosystem, economic security, digital transformation, social entrepreneurship, financial inclusion, veteran business.

УДК 334.722:004.738.5:338.242.4(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.19-63>

Скрильник А.С.¹

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу,
докторант кафедри фінансів,
банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

Skrylnyk Andrii

National University
“Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”

Постановка проблеми. В умовах цифрової трансформації та глобальних викликів розвиток інклюзивного підприємництва набуває особливої ваги. Воно спрямоване на залучення до бізнесу жінок, молоді, людей з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій. Така модель слугує дієвим інструментом подолання соціальної нерівності й забезпечення рівного доступу до економічних можливостей, що відповідає цілям сталого розвитку ООН (гідна праця, зменшення нерівності, гендерна рівність). Державна стратегія економічної безпеки України підкреслює пріоритет людиноцентричного розвитку, розглядаючи

інклюзивність як умову соціальної стабільності. Країни з розвинутими механізмами інклюзивного підприємництва демонструють вищий рівень згуртованості, стійкості та конкурентоспроможності [1].

Для України інклюзивний підхід у період війни є не лише соціально справедливим, а й економічно необхідним: залучення ветеранів, осіб з інвалідністю й переселенців стає чинником відновлення та стабілізації. Водночас існують бар'єри: цифровий розрив, відсутність чіткої правової бази та податкових стимулів. обмежений доступ до фінансів і знань, посилений пандемією COVID-19 та війною. Симптомом цих проблем стало падіння

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9622-4217>

рейтингу інклюзивності України з 73-го місця у 2017 р. до 108-го у 2022 р. [2].

Разом з тим цифрова економіка створює нові можливості. Формування цифрової екосистеми підприємництва – мережі платформ, сервісів, інфраструктури й учасників – здатне суттєво знизити бар'єри для різних соціальних груп. Такі рішення забезпечують доступ до ринків, фінансів і знань незалежно від місця проживання чи фізичних обмежень. Науково-практичним завданням для України є розробка моделі цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва як складової стратегії економічної безпеки, що підвищить стійкість економіки та інтегрує вразливі групи у підприємницьке середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика інклюзивної економіки та підприємництва останніми роками інтенсивно досліджується як в Україні, так і за кордоном. О.Г. Арутюнян наголошує на ключовій ролі забезпечення рівного доступу до переваг цифрової економіки та необхідності подолання цифрового розриву [3]. Інклюзивна економіка визначається як система, у якій кожен має рівні можливості користуватися здобутками технологічного прогресу – через доступ до інновацій, цифрову грамотність, підтримку малого бізнесу та справедливу участь на ринку праці. Це співзвучно з підходом *inclusive entrepreneurship*, розробленим міжнародними організаціями (OECD, Єврокомісія), де акцент робиться на залученні до бізнесу жінок, молоді, мігрантів, людей з інвалідністю шляхом усунення бар'єрів і цільової підтримки [4].

В українському науковому полі проблеми малого та середнього бізнесу у контексті сталого розвитку аналізують З.С. Варналій, І.В. Лук'яненко та ін., акцентуючи на інституційних бар'єрах [5; 6]. Виклики воєнного стану й відновлення вивчають О.В. Собкевич, В.А. Самофатов, [7; 8]. Соціальне підприємництво як інструмент вирішення соціальних проблем досліджують В.А. Никифорак, М.Г. Ткалич та інші [9], підкреслюючи необхідність інтеграції економічних і соціальних цілей та адаптації кращих зарубіжних практик. Особливу увагу приділено соціальному підприємництву як складовій інклюзивного механізму його розвитку, охопивши законодавчі, фінансові й інституційні аспекти, а також досвід Канади, Великої Британії та Німеччини. Вони вказують на відсутність спеціального закону, недостатню поінформованість і кваліфікацію підприємців із вразливих груп, фінансові обмеження та правові колізії. Як інструменти політики пропонуються податкові стимули, гранти, інкубатори та освітні програми з урахуванням міжнародного досвіду.

Окремий пласт досліджень стосується цифровізації підприємницьких екосистем. І. Черній та О. Панухник визначають цифрову екосистему

як динамічну мережу учасників, що взаємодіють через цифрові сервіси, незалежно від географічних кордонів [10]. Вони доводять, що така екосистема забезпечує гнучкість і зростання бізнесу завдяки технологіям і тісній взаємодії. Серед ключових чинників успіху – доступ до фінансування, державна підтримка, інноваційні канали, інфраструктура (інформаційна, фінансова, цифрова, логістична), а також соціально-культурні норми [4; 6].

Узагальнення літератури дозволяє зробити висновок, що інклюзивне підприємництво визнається ключовим чинником сталого розвитку та економічної безпеки, проте механізми його підтримки в Україні залишаються недостатньо розвиненими. Водночас цифрова трансформація створює нові інструменти для подолання бар'єрів, але питання інклюзивності цифрових екосистем досі вивчене поверхово. Нерозв'язаною проблемою залишається інтеграція принципів інклюзивності та цифровізації для створення екосистеми, здатної максимально залучати вразливі групи до підприємництва й посилювати економічну безпеку держави.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати сучасні виклики і перспективи розвитку інклюзивного підприємництва в Україні в умовах цифрової трансформації економіки, обґрунтувати концептуальні засади формування цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва як складової стратегії економічної безпеки України, та розробити рекомендації щодо впровадження інструментів підтримки підприємців з вразливих груп з урахуванням кращих міжнародних практик.

Для досягнення поставленої мети дослідження передбачено комплекс завдань: з'ясувати сутність та значення інклюзивного підприємництва для економічної безпеки держави; проаналізувати структуру й ключові компоненти цифрової екосистеми та чинники її інклюзивності; оцінити стан і тенденції розвитку інклюзивного підприємництва в Україні у 2020–2025 рр. з урахуванням воєнних викликів; узагальнити релевантний міжнародний досвід (ЄС, Канада та ін.) та виокремити практики для України; сформулювати практичні пропозиції щодо організаційних, освітніх, фінансових та інфраструктурних заходів, необхідних для створення цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва у контексті реалізації стратегії економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інклюзивне підприємництво визначається як діяльність, що базується на принципах рівних можливостей, соціальної відповідальності та економічної стійкості. Його сутність полягає у забезпеченні доступу різних соціальних груп, зокрема вразливих, до започаткування та розвитку бізнесу. Таке підприємництво формує не лише особистий добробут, а й суспільний ефект: зменшення бідності й нерівності, створення робочих місць та

посилення соціальної згуртованості. Воно безпосередньо корелює з економічною безпекою держави, оскільки широке залучення населення до бізнесу підвищує стійкість до криз і знижує соціальні ризики [3].

В умовах війни та відбудови інклюзивна модель набуває особливого значення: участь ветеранів, переселенців, людей з інвалідністю забезпечує економічну самореалізацію та водночас зменшує навантаження на систему соціальної підтримки. На державному рівні пріоритет інклюзивності закріплено у Національній економічній стратегії до 2030 р. і Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу на 2024–2027 рр., де визначено завдання підтримки соціального підприємництва [11]. Це створює інституційні передумови для цільових заходів, зокрема грантових програм для ветеранів, жінок і молоді. Водночас законодавча база ще формується: відсутність визначеного статусу соціального та інклюзивного підприємництва ускладнює запровадження податкових і фінансових стимулів. Інклюзивне підприємництво також сприяє диверсифікації економіки й регіональному вирівнюванню: розвиток бізнесу у громадах знижує залежність від великих підприємств та підвищує стійкість системи до шоків. Це підтверджують міжнародні індекси, де показники нерівності та зайнятості розглядаються складовими економічної безпеки [2].

Отже, інклюзивне підприємництво в сучасних умовах є не просто соціальною ініціативою, а ключовим елементом системи економічної безпеки. Для розкриття його потенціалу потрібна цілісна екосистема – нормативні, фінансові та інфраструктурні механізми, що забезпечуватимуть рівний доступ усіх громадян до підприємницької діяльності.

Цифрова підприємницька екосистема – це сукупність взаємопов'язаних цифрових технологій, платформ, сервісів, інституцій та учасників (підприємців, споживачів, інвесторів, державних органів), що спільно забезпечують умови для ефективного розвитку бізнесу в цифровій економіці [9]. На відміну від традиційних бізнес-середовищ, цифрова екосистема не обмежена географічно: завдяки Інтернету та онлайн-платформам підприємці з будь-якого регіону можуть взаємодіяти з клієнтами і партнерами по всій країні і світу. Це відкриває нові можливості для інклюзивності – людина, яка має доступ до мережі і необхідні навички, може вести бізнес навіть із віддаленого села чи будучи фізично обмеженою у пересуванні. Втім, для цього екосистема повинна включати всі необхідні «точки входу» і ресурси.

На основі узагальнення літературних джерел, виокремимо ключові компоненти цифрової підприємницької екосистеми, від яких залежить її інклюзивність, що наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Ключові компоненти цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 6; 10]

Як видно з рисунку 1, центральним елементом екосистеми є сам підприємець, навколо якого формується мережа сервісів. В ідеалі, кожен потенційний підприємець – незалежно від його соціального статусу – повинен мати можливість: легко зареєструвати бізнес онлайн; отримати стартову інформацію і консультації; знайти стартовий капітал через прозорі механізми (гранти, мікрокредити); навчитися необхідним навичкам через онлайн-курси; реалізувати свою продукцію на електронних торговельних майданчиках; користуватися цифровими інструментами для ведення бухгалтерії, сплати податків тощо. Інклюзивна екосистема означає, що всі ці можливості доступні для усіх груп населення, з урахуванням їх особливих потреб.

З точки зору державної стратегії, формування такої екосистеми потребує координації різних політик: розвитку цифрової інфраструктури (широкосмуговий Інтернет по всій території, підтримка 4G/5G, запуск програм типу Starlink для віддалених громад), впровадження електронного урядування та режиму «без паперів» у взаємодії бізнесу з державою, стимулювання фінтех-платформ і cashless-економіки, сприяння створенню бізнес-інкубаторів та центрів підтримки підприємців. Таким чином, цифрова екосистема складається з багатьох елементів, і важливо, щоб інклюзивність була врахована на всіх рівнях її побудови. У наступних розділах проаналізуємо, як ці компоненти реалізовані нині в Україні, які є успіхи та прогалини, а також звернемося до міжнародного досвіду для виявлення найкращих практик.

За останні п'ять років в Україні питання інклюзивного підприємництва поступово переходить із суто дослідницької площини до практичної реалізації у вигляді державних та недержавних ініціатив. Розглянемо основні тенденції цього періоду, беручи до уваги три аспекти: нормативно-інституційні зміни, динаміку підприємницької активності вразливих груп, та вплив цифровізації.

В Україні відбуваються нормативно-інституційні зрушення у сфері інклюзивного підприємництва. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва на 2024–2027 р.р. офіційно закріпила підтримку соціального підприємництва на урядовому рівні (розпорядження КМУ № 1133-р), а Міністерство економіки анонсувало розробку законопроекту з визначенням і критеріями для соціальних підприємств [11]. Створено Раду розвитку соціального підприємництва при Мінсоцполітики, що формує політичні пропозиції [11]. Важливим підґрунтям є й національна ініціатива «Безбар'єрність», спрямована на усунення цифрових та економічних бар'єрів і розширення доступу вразливих груп до підприємницької діяльності. Неурядові програми (UPSHIFT, Український соціальний венчурний фонд тощо) забезпечують фінансування й навчання соціальних стартапів

для молоді, жінок і ветеранів. Таким чином, поєднання державних і донорських програм з цифровими рішеннями формує основу для розвитку інклюзивного підприємництва та інтеграції вразливих груп у бізнес-середовище.

Необхідно відзначити і роль громадського сектору та бізнес-спільнот. В Україні активно діють організації, що просувають ідеї інклюзивного підприємництва: Українська соціальна академія, проекти ПРООН, громадська організація «Безбар'єрність», центри підтримки жіночого підприємництва при Торгово-промисловій палаті тощо. Вони виконують важливу функцію – мотивують, навчають і об'єднують підприємців, які часто відчують ізольованість або сумніви у своїх силах [12].

Для забезпечення ефективного розвитку інклюзивного підприємництва ключову роль відіграють цифрові сервіси та платформи, що створюють зручний доступ до державних і приватних інструментів підтримки. Вони не лише зменшують адміністративні бар'єри, а й забезпечують підприємцям з різних соціальних груп можливість отримувати консультації, грантову допомогу, освітні ресурси й ринкові канали збуту незалежно від місця проживання чи рівня фізичних можливостей. Значна частина цих інструментів уже функціонує в Україні та демонструє позитивний вплив на розвиток інклюзивного бізнес-середовища.

Узагальнений перелік основних цифрових ініціатив та платформ, спрямованих на підтримку інклюзивних підприємців, наведено у таблиці 1.

Попри позитивні зрушення, розвиток інклюзивного підприємництва в Україні стримується низкою проблем. Передусім йдеться про недостатнє інформування: значна частина потенційних підприємців із числа безробітних, ветеранів чи людей з інвалідністю не знають про наявні програми підтримки. Це потребує активнішої комунікації на місцевому рівні із залученням соціальних служб, центрів зайнятості та ветеранських організацій.

Не менш важливим є питання якості бізнес-проектів: чимало грантів не використовуються ефективно, а частина бізнесів закривається після вичерпання фінансування. Така ситуація зумовлює потребу в обов'язковому поєднанні фінансової допомоги з наставництвом і професійним супроводом. Додатковим бар'єром залишається цифрова нерівність: незважаючи на високий рівень інтернет-покриття, різниця у цифровій грамотності ускладнює доступ до онлайн-сервісів для старших чи менш освічених осіб, що вимагає розширення мережі консультативних центрів. Окремо варто відзначити проблему фінансової інклюзії. Банківські установи з обережністю кредитують стартапи без застави, а грантові програми держави та донорів не покривають усіх потреб. У цих умовах доцільно розвивати альтернативні

Цифрові сервіси та ініціативи для підтримки інклюзивного підприємництва

Цифрова платформа / проєкт	Призначення	Опис та значення
Портал «Дія» (державні e-сервіси)	Реєстрація бізнесу, подача заяв онлайн	Єдиний державний портал, де можна відкрити ФОП чи бізнес онлайн, подати заявку на гранти разом з бізнес-планом, отримати електронні дозвільні документи. Знижує адміністративні бар'єри і економить час для підприємців з будь-яких груп
Платформа Дія. Бізнес	Освіта і консалтинг онлайн	Національна платформа для підприємців: містить довідкові матеріали, онлайн-консультації, бібліотеку освітніх курсів. Є окремі програми для ветеранів та жінок; зокрема, курс «Інклюзивний бізнес» для підприємців з вразливих груп. Працює у синергії з офлайн-хабами Дія.Бізнес у регіонах
Sector X (UNIT.City)	Інкубатор інноваційних стартапів	Акселератор при київському інноваційному парку UNIT.City, що запускає окремий трек для inclusive та impact стартапів. Забезпечує менторство, навчання та інвестиційні можливості для проєктів, які мають соціальну місію. Сприяє інтеграції інклюзивних бізнесів у технологічну екосистему
Veteran Hub	Консультаційно-ресурсний центр	Мережа хабів для ветеранів, що надає юридичні, психологічні та бізнес-консультації ветеранам-підприємцям. Допомогає ветеранам адаптуватися до цивільного життя, знайти партнерів і отримати підтримку у започаткуванні бізнесу
Ініціатива «Підприємництво без бар'єрів»	Тренінги та менторство	Освітня програма, що проводиться ПРООН спільно з фондом Східна Європа, для навчання підприємницьким навичкам людей з інвалідністю. Включає тренінги, наставництво та допомогу у створенні бізнес-планів; спрямована на подолання психологічних бар'єрів і розвиток бізнес-мереж для осіб з інвалідністю

Джерело: складено автором на основі [3; 10; 12; 13]

механізми – мікрофінансування, кредитні гарантії та інші інструменти зниження ризиків для інвесторів і банків.

Отже, в Україні закладено основу інклюзивного підприємництва через політики та програми, зокрема із використанням цифрових інструментів. Спираючись на проведений аналіз, можна сформулювати пропозиції та рекомендації, реалізація яких сприятиме побудові в Україні ефективної цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва. Ці пропозиції охоплюють декілька напрямів – політико-нормативний, фінансовий, освітній та технологічний – і узгоджуються з цілями стратегії економічної безпеки.

1. Розвиток нормативно-правової бази та інституцій – ухвалення закону про соціальне/інклюзивне підприємництво з чіткими критеріями, податковими стимулами, преференціями в закупівлях і створенням реєстру та Фонду розвитку.

2. Цифрові сервіси «за замовчуванням доступні» – забезпечення доступності, мультимовності та простоти використання державних e-сервісів, запуск у «Дії» модуля Inclusive Biz і створення мобільних консультаційних пунктів на базі центрів надання адміністративних послуг.

3. Цільові фінанси та стимулювання банків – розширення програми «єРобота» для вразливих груп із дрібнішими, але масовішими грантами, запровадження механізмів зниження банківських ризиків та використання облігації соціального розвитку для фінансування соціально значущих проєктів.

4. Освіта, менторство, спільноти – інтеграція підприємництва й фінансової грамотності у програми центрів зайнятості, запуск адресних онлайн-курсів із залученням рольових моделей, створення мережі мікроінкубаторів і програми бізнес-підтримки з онлайн-матчингом менторів та менті.

5. Платформи, маркетплейси та ринки збуту – розвиток спеціалізованих маркетплейсів для соціальних і інклюзивних МСП, масштабування краудфандингових та P2P-кредитних механізмів із державною компенсацією відсотків, інтеграція проєктів у наявні платформи.

6. Моніторинг, оцінювання, підзвітність – запровадження щорічного Індексу інклюзивності МСП з ключовими показниками, створення відкритих дашбордів результатів та організація регулярного зворотного зв'язку від учасників для коригування політики.

В результаті реалізації цих заходів в Україні має скластися повноцінна цифрова екосистема, де «інклюзивність за замовчуванням»: кожна людина, яка має бізнес-ідею, знайде для себе шлях її реалізації – через інформацію, навчання, фінансову та менторську підтримку – і жодні соціальні чи фізичні обмеження не стануть на заваді. Для практичної реалізації окреслених заходів важливо визначити поетапну логіку формування цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва. З цієї метою у даному дослідженні запропоновано дорожню карту, яка систематизує ключові етапи її розробки та впровадження, що наведено в таблиці 2.

Етапи розробки та реалізації цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва (дорожня карта)

Етап	Ключові завдання	Відповідальні органи	Очікувані результати
Короткостроковий (1–2 роки)	<ul style="list-style-type: none"> Ухвалення стратегії розвитку інклюзивного підприємництва з цифровим компонентом, запровадження правових механізмів (статус підприємця, податкові стимули). Створення онлайн-порталу на базі «Дії» з підтримкою, навчанням і вакансіями. Запуск пілотних освітніх програм і грантів для вразливих груп у регіонах 	Кабінет Міністрів України; Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України; Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України; Міністерство у справах ветеранів України; Верховна Рада України (ухвалення законів)	<ul style="list-style-type: none"> Розгортання регіональних бізнес-хабів та інкубаторів для соціальних стартапів. Створення фонду підтримки з державно – донорсько – приватним фінансуванням і пільговим мікрокредитуванням. Інтеграція курсів і тренінгів з соціального підприємництва в освіту та формування мережі менторів
Середньостроковий (3–5 років)	<ul style="list-style-type: none"> Створення мережі бізнес-хабів, акселераторів та інкубаторів для соціальних стартапів. Фонд підтримки з державно-донорсько-приватним фінансуванням і пільговим мікрокредитуванням. Освітні курси й тренінги з соціального підприємництва та мережа менторів. Цифрова платформа з маркетплейсом, консультаціями та доступом до Prozorro 	Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України; Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство освіти і науки України; Фонд розвитку інновацій (Ukrainian Startup Fund); обласні та міські державні адміністрації; громадські організації та бізнес-асоціації (як партнери)	<ul style="list-style-type: none"> Сотні інклюзивних стартапів та нових підприємців, тисячі робочих місць і розширений доступ до фінансів. Єдина цифрова екосистема, що об'єднує сервіси й координує взаємодію влади, громад і бізнесу. Розвиток платформи: маркетплейс продукції, онлайн-консультації, доступ до Prozorro
Довгостроковий (5–10 років)	<ul style="list-style-type: none"> Інклюзивне підприємство інтегроване в економіку; політики постійно оновлюються відповідно до нових викликів. Міжнародна співпраця: обмін практиками, інвестиції та експорт продукції інклюзивних підприємств. Розвиток екосистеми: цифрова інфраструктура з AI-сервісами й підтримка інновацій, зокрема асистивних технологій 	Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України; Рада національної безпеки і оборони України (у частині економічної безпеки); агенції регіонального розвитку (державні й недержавні); міжнародні партнери – ООН, ЄС, Світовий банк тощо	<ul style="list-style-type: none"> Економічна безпека: стійка економіка, зменшення безробіття й бідності, вища соціальна згуртованість. Глобальні позиції: зростання рейтингів інклюзивності, вихід стартапів на міжнародні ринки та позитивний імідж України

Джерело: складено автором на основі [2; 4; 7; 8; 11; 12; 14]

Формування цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва – це багатоаспектний процес, що вимагає узгоджених зусиль у нормативній, фінансовій, освітній, інфраструктурній та цифровій сферах. Реалізація зазначених стратегічних векторів та етапів дорожньої карти забезпечить перетворення інклюзивного підприємництва на дієвий інструмент посилення економічної безпеки України, прискорення післявоєнного відновлення та досягнення довгострокових цілей сталого розвитку [3, 13]. Це сприятиме формуванню більш стійкої, згуртованої та інноваційної економіки, де «ніхто не залишиться осторонь» у можливостях для підприємницької діяльності.

Висновки. У ході дослідження обґрунтовано, що формування цифрової екосистеми інклюзивного підприємництва є важливою складовою стратегії економічної безпеки України в сучасних умовах. По-перше, інклюзивне підприємство довело свою роль як ефективного інструменту соціально-економічної інтеграції вразливих груп

населення, особливо у період кризи та післякризового відновлення. Забезпечення рівного доступу до можливостей ведення бізнесу для жінок, молоді, ветеранів, осіб з інвалідністю та інших груп сприяє зниженню безробіття, бідності та нерівності, що в підсумку підвищує стійкість економіки та зменшує соціальні ризики. По-друге, цифровізація створює новий простір для розвитку підприємництва без кордонів, але потребує цілеспрямованих дій, щоб цей простір був доступний для всіх. Цифрова екосистема повинна включати розвинуту інфраструктуру, цифрові державні сервіси, онлайн-доступ до фінансів і навчання, а також враховувати принцип безбар'єрності у кожному елементі.

Аналіз показав, що в Україні закладено основи для формування такої екосистеми: діють програми підтримки МСП, відбувається цифрова трансформація державних послуг, реалізуються окремі ініціативи для вразливих підприємців. Водночас, існують суттєві прогалини – недостатня нормативна

база для соціального підприємництва, обмеженість доступу до фінансування, нерівномірність цифрової грамотності – які стримують повноцінний розвиток інклюзивного підприємництва.

На основі узагальнення вітчизняних та зарубіжних практик запропоновано комплекс рекомендацій, зокрема: розробити і ухвалити законодавство про соціальне (інклюзивне) підприємництво; розширити програми грантової підтримки для цільових груп із використанням цифрових платформ подачі і відбору заявок; створити систему менторства і навчання підприємців-початківців за допомогою онлайн-інструментів; забезпечити доступність цифрових сервісів для осіб з інвалідністю та малоцифрових верств; впровадити нові фінансові інструменти (гарантійні фонди, соціальні облигації) у співпраці з міжнародними партнерами; розбудувати мережу підприємницьких хабів та спільнот як офлайн, так і онлайн. Реалізація цих заходів має відбуватися в тісній координації між державою, бізнесом та громадянським суспільством, із залученням ресурсів міжнародної технічної допомоги.

Подальші перспективи досліджень вбачаються у поглибленому вивченні економічного ефекту від впровадження запропонованих ініціатив та розробці методичного апарату оцінки рівня інклюзивності підприємницького середовища. Цікавим напрямом є розробка моделі економічної безпеки, що включає показники інклюзивності як індикатори стійкості – наприклад, вагові індекси, які б дозволяли кількісно оцінити, наскільки збільшення частки вразливих груп у підприємстві підвищує ВВП чи знижує ризики соціальних заворушень. Також потребує уваги тема технологічних інновацій для інклюзії: використання штучного інтелекту, big data для таргетування підтримки саме тим підприємцям, хто цього найбільше потребує; розвиток assistive technologies для підприємців з інвалідністю (спеціалізовані застосунки, обладнання).

Загалом, рух до інклюзивної, цифрової економіки – це довгострокова стратегія, яка вимагатиме культурних змін та спільних зусиль багатьох сторін. Але результати цього руху – конкурентоспроможна, інноваційна і стійка Україна, де економічними можливостями наділені всі громадяни без винятку – повністю виправдовують витрачені зусилля. Інклюзивне підприємництво в цифрову епоху повинно стати одним з драйверів повного відновлення та подальшого зростання України, заклавши основи безпечного та справедливого суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кабінет Міністрів України. Уряд схвалив проєкт Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-proekt-strategiyi-ekonomichnoyi-bezpeki>

ukrayini-na-period-do-2025-roku (дата звернення: 20.04.2025).

2. Жуковська А., Брецько О. Evaluation of the Level of Inclusive Development of the Ukrainian Economy. *Economics: Innovative and Economics Research Journal*. 2024, Vol. 12, No. 3, P. 425–440. DOI: <https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0038>.

3. Арутюнян О. Г. Розвиток інклюзивної економіки в умовах цифрової трансформації. *Бізнес Інформ*. 2024, № 7, С. 86–92. – DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-86-92>.

4. OECD. Inclusive entrepreneurship. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/inclusive-entrepreneurship.html> – (дата звернення: 22.08.2025).

5. Варналій З. С. Соціальна безпека людини в умовах війни : монографія. Київ–Одеса : Знання України, 2023. С. 312.

6. Лук'яненко Д. Г., Мозгаллі О. П., Лук'яненко О. Д., Орехов М. О., Дворник І. В. Цифрова економіка: новітні тренди та перспективи. *Financial and Credit Activities: Problems of Theory and Practice*. 2020, № 4 (35), С. 3–12.

7. Собкевич О. В. Воєнні ризики та економічна безпека України : аналіт. доповідь. Київ : НІСД, 2024. С. 68.

8. Ткалич М. Г., Сафонова Г. В. Соціально-психологічна готовність до соціального підприємництва у студентському середовищі. *Psychological Journal*. 2024, Т. 10, № 2, С. 55–63.

9. Никифорак В. А. Соціальне підприємництво: сутність та особливості розвитку. *Економіка і суспільство*. 2017, Вип. 8, С. 1–4. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/57.pdf (дата звернення: 30.07.2025)

10. Черній І., Панухник О. Цифрова підприємницька екосистема: суспільна значущість і ключові визначники. *Галицький економічний вісник*. 2024, № 1(86), С. 141–148. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.141.

11. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації МСП на період до 2027 року... : Розпорядження КМУ від 30.08.2024 № 821-р. *Законодавство України / ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/821-2024-%D1%80> (дата звернення: 25.07.2025).

12. UNDP Ukraine. *Recovery Framework: September 2024*. Київ : UNDP, 2024. С. 75. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-10/undp-ua-recovery-framework-september-2024-en_0.pdf (дата звернення: 15.08.2025).

13. Міністерство економіки України. єРобота: Гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. URL: <https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=robota-grantividderzhavinaavidkritiachirozvitokbiznesu> (дата звернення: 12.06.2025).

REFERENCES:

1. Cabinet Ministriv Ukrainy. Uriad skhvalyv proiekt Stratehii ekonomichnoi bezpeky Ukrainy na period do 2025 roku [Cabinet of Ministers of Ukraine. The Government approved the draft Strategy of Economic

Security of Ukraine for the period until 2025]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/347/2021> (accessed 20.04.2025).

2. Zhukovska A., Brechko O. (2024). Evaluation of the level of inclusive development of the Ukrainian economy. *Economics: Innovative and Economics Research Journal*, vol. 12(3), pp. 425–440. DOI: <https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0038>

3. Arutyunyan O. G. (2024). Rozvytok inkluzyvnoi ekonomiky v umovakh tsyfrovoy transformatsii [Development of the inclusive economy in the context of digital transformation]. *Biznes Inform*, no. 7, pp. 86–92. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-86-92>

4. OECD. (n.d.). *Inclusive entrepreneurship*. Available at: <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/inclusive-entrepreneurship.html> (accessed 22.08.2025).

5. Varnalii Z. S. (2023). *Sotsialna bezpeka liudyny v umovakh viiny* [Social security of a person in wartime]. Kyiv: Znannia Ukrainy, p. 312.

6. Lukianenko D. H., Mozhalli O. P., Lukianenko O. D., Dvornyk I. V., Oriekhov M. O. (2020). Tsyfrovyy imperatyv transformatsii diialnosti universytetiv [The digital imperative of transforming university activities]. *Financial and Credit Activities: Problems of Theory and Practice*, vol. 4(35), pp. 449–458. (Ukrainian).

7. Sobkevych O. V. (2024) Voienni ryzyky ta ekonomichna bezpeka Ukrainy : analit. dopovid [Military risks and economic security of Ukraine: analytical report]. Kyiv : NISD, p. 68.

8. Tkalych M. H., Safonova H. V. (2024) Sotsialno-psykholohichna hotovnist do sotsialnoho pidpriemnytstva u studentskomu seredovyschi [Socio-psychological readiness for social entrepreneurship in the student environment]. *Psychological Journal*, vol. 10, no. 2, pp. 55–63.

9. Nykyforak V.A. (2017). Sotsialne pidpriemnytstvo: sutnist ta osoblyvosti rozvytku [Social entrepreneurship: essence and development features]. *Ekonomika i Suspilstvo*, no. 8, pp. 321–324. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/57.pdf (accessed 30.07.2025).

10. Chernii I., Panukhnyk O. (2024). Tsyfrova pidpriemnytska ekosystema: suspilna znachushchist i kluchovi vyznachnyky [Digital business ecosystem: Social significance and key determinants]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 86(1), pp. 141–146. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.141

11. Pro skhvalennia Stratehii vidnovlennia, staloho rozvytku ta tsyfrovoy transformatsii MSP na period do 2027 roku... : Rozporiadzhennia KMU vid 30.08.2024 № 821 r. [On approval of the Strategy for recovery, sustainable development and digital transformation of SMEs for the period until 2027...: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 08/30/2024 No. 821]. Zakonodavstvo Ukrainy / VRU. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/821-2024-%D1%80>; <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-vidnovlennia-staloho-rozvytku-ta-tyfrovoy-transformatsii-maloho-i-s821300824> (accessed 25.07.2025).

12. UNDP Ukraine. (2024). *Recovery Framework: September 2024*. Available at: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-10/undp-ua-recovery-framework-september-2024-en_0.pdf (дата звернення: 15.08.2025).

13. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. yeRobota: Hranty vid derzhavy na vidkryttia chy rozvytok biznesu [Ministry of Economy of Ukraine. eWork: Grants from the state for opening or developing a business]. Available at: <https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=robota-grantividderzhavinavidkrit-tiachirozvitokbiznesu> (accessed 12.06.2025).